

ПАЛІТЫЧНАЯ АКТЫўНАСЦЬ БЕЛАРУСКАЙ МЕНШАСЦІ ў ЛАТВІІ ў МІЖВАЕННЫ ПЕРЫЯД

А.Г. Чарняўскі, 2 курс, факультэт гісторыі, камунікацыі і турызму, ГрДУ, Гродна
наук. кір. – А.С. Горны, канд. гіст. навук, ГрДУ

Міжваеннай Латвіі існавала значная паводле сваёй колькасці беларуская нацыянальная меншасць. Яе асноўнымі асяродкамі былі сталіца краіны Рыга і, асабліва, гарады ўсходняга раёну гэтай дзяржавы – Латгаліі. Беларусы жылі тут кампактна, а ў некаторых валасцях (напрыклад з Польшчай і БССР) іх колькасць пераважала над іншымі этнасамі. Беларускі рух найбольш шырока быў разгорнуты ў Латвіі ў міжваенны перыяд. Спрыяльнае заканадаўства наахвочвала нацыянальных меншасцей (апрача беларусаў у Латвіі было нямецкае, рускае, латышкаў, габрэяў, літоўцаў), эміграцыя дзеячаў з іншых частак Беларусі, а таксама паміненні краўціныя краіны, ўзмацняючы беларусаў, паслабілі іншыя мясцовыя нацыянальныя рухі, – усё гэта спрыяла мясцовым беларусам у стварэнні ўласных нацыянальных арганізацый.

Сярод беларускіх арганізацый былі структуры з рознымі мэтамі. Найбольш іх поспеха, дасягнулі культурніцкія і асветніцкія арганізацыі. Іншыя таварыствы спрабавалі ўвядзеці палітычную пастору Латвійскай рэспублікі. Вялікую ролю ў стварэнні беларускіх арганізацый, у тым ліку культурных і грамадска-культурных, мелі былыя дзеячы БНР. Пасля Рыжскай мірнай дамовы 1921 года частка беларускіх дзеячоў прыняла латвійскае грамадзянства, пераехала ў гэтую краіну. Пры іх удзеле і дзякуючы прысутнасці ў Латвіі некаторых беларускіх эмігрантаў-інтэлектуалаў з Польскай Рэспублікай рэспублік была распачатая дзейнасць некаторых арганізацый, пра якія пойдзе гаворка далей [1, с. 34].

У 1925 г. было створана "Таварыства беларусаў-выбаршчыкаў у дзяржаўны Сойм, гарадскія, павятовыя і валасныя самаўрады ў Латвіі" пад кіраўніцтвам І. Езавітава. Дзеячы Таварыства дасягнулі перамогі сваіх кандыдатаў у выбарах у Сойм, якія адбыліся ў тым жа годзе. Варта сказаць, што гэта не была першая спроба беларусаў прымаць удзел у парламенцкіх выбарах. Беларуская меншасць выставіла на выбары ў Сойм 1922 г. асобны кандыдацкі спіс. Аднак гэтая спроба была зусім неспаспяховай для беларускай спольнасці [2, с. 52]. Беларускія кандыдаты атрымалі ў 6 разоў менш купонаў, чым польскія. Яны прайгралі нават у раёнах кампактнага жывання беларусаў. Гэта тлумачыцца між іншым слабой арганізацыяй беларускага руху: не была праведзена ніводная выбарчая сустрэча, не рассылалася выбарчая літаратура [1, с. 42–43].

Таварыства беларусаў-выбаршчыкаў у дзяржаўны Сойм, гарадскія, павятовыя і валасныя самаўрады ў Латвіі, паводле ягонага статута, мела за мэту аб'яднаць беларусаў-выбаршчыкаў у Сойм і самаўрады рознага зручэння, каб даць беларусам магчымасць выступаўлення кандыдатур на выбары ў гэтыя органы. Дзейнасць Таварыства распаўсюджвалася на ўсю Латвію, там і спадледжвалася магчымасць стварэння філіялаў Таварыства. Так, цэнтрам арганізацыі была Рыга, аддзелы таварыства былі адкрытыя ў Дзвінску, Краслаўцы, Індры і іншых населеных месцах. Прынамсі раз на год праводзіліся з'езды дэлегатаў, які меў шырокае паўнамоцтва ў справе кіравання Таварыствам, напрыклад, змяняць ягоны статут, выдаляць сябраў таварыства, выбіраць Цэнтральнае кіраванне Таварыства, цэнтральную рэвізійную камісію і інш [3, с. 356–359]. У тым жа годзе была агульная праграма Таварыства. Праграма таварыства складалася з "асноўных ацэнкі" і галоўнай часткі, якая ахоплівала пытанні асветы, сельскай гаспадаркі і павятовага заканадаўства. [3, с. 364–366].

У 1925 г. было створанае асобнае палітычнае таварыства, выбары 1925 г. у Латвійскі Сойм не прынеслі чаканага выніку. Беларускія кандыдаты не трапілі ў парламент. Верагодна, гэта было з іншымі прычынамі на гэта паўплываў "Беларускі працэс" 1924–1925 гг.: некаторыя беларускія дзеячы ў 1924 г. былі абвінавачаныя ў антыдзяржаўнай дзейнасці і арыштаваныя. Іх судзілі акружны суд даказаў, што для такога абвінавачвання не было падстаў, і яны былі вызваленыя [1, с. 43]. Разам з тым, гэтая сітуацыя моцна паўплывала на аўтарытэт беларускай дзейнасці. Таварыства яшчэ ўдзельнічала ў выбарах у Сойм 1928 г., а ў пачатку 1930-х гг. яно перамагла сваю дзейнасць [2, с. 43; 3, с. 446]. Беларусы ўдзельнічалі таксама з латышскіх спісаў на парламенцкіх выбарах 1928 і 1931 гг. [1, с. 42].

Пасля выбараў у Сойм 1928 г. была створаная іншая беларуская палітычная арганізацыя - Беларуская дэмакратычная партыя ў Латвіі. Яе статут і праграма былі зацверджаныя міністрам унутраных спраў Латвіі 18 снежня 1930 г. Варта адзначыць, што гэтая партыя таксама не адыграла значнай ролі ў палітычным жыцці Латвіі [3, с. 382].

У 1920-я гг. назіралася палітычная актыўнасць беларусаў у Латвіі. Яна праяўлялася ва ўдзеле беларускіх дзеячаў ў выбарах у Сойм і органы мясцовага самакіравання гэтай прыбалтыйскай дзяржавы. Але ў 1930-я гг. з прыходам да ўлады аўтарытарнага лідара К. Ульманіса палітычная дзейнасць беларусаў у Латвіі была фактычна згорнута.

Літаратура

1. Grzybowski J. Stosunki polsko-białoruskie na Łotwie w latach 1920–1940 / J. Grzybowski // Dzieje kultur czy zarzewie konfliktów? Problematyka mniejszości narodowych i etnicznych w Europie / pod redakcją T. Gajownika [i innych]. - Olsztyn: Wydawnictwo UWM, 2017. - S. 33–48.
2. Екабсонс Э. Белорусы в Латвии в 1918–1940 годах / Э. Екабсонс // Беларуская дыяспара як пасрэдніца ў дыялогу цывілізацый. Беларусіка=Albaruthenica. Кн. 17. - Мінск: Кнігазбор, 2001. - С. 47–71.
3. Крывіцкія руны. Вып. II. Беларускі культурны мацярык у Латвіі / уклад., прадм., камент. М. Казлоўскага, С. Панізэніс. - Мінск: Кнігазбор, 2017. - 452 с.